

Надьон В. В.,

доцент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук,
доцент

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ НА РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ, ЩО Є ОБ'ЄКТОМ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ

Одним з пріоритетних напрямків розвитку правового регулювання інституту сімейного права є законодавча регламентація майнових правовідносин подружжя. Відповідно до ст. 51 Конституції України кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Кожна річ, набута у шлюбі, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Відповідно до Сімейного кодексу України (далі – СК України) об'єктами права спільної сумісної власності подружжя можуть бути (ст. 61):

- будь-які речі, за винятком речей на які потрібен спеціальний дозвіл;
- заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, отримані одним з подружжя або внесені до сімейного бюджету чи внесені на особовий рахунок в банківську установу;
- гроші, інше майно (в тому числі гонорар, виграш, отримані за ним гроші) отримані в результаті укладеного в інтересах сім'ї договору;
- речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання), набуті за час шлюбу для одного з подружжя.

Відповідно до ст. 62 СК України передбачено також

виникнення права спільної сумісної власності подружжя на майно, що належало до шлюбу дружині, чоловікові, якщо майно за час шлюбу істотно збільшилось у своїй вартості внаслідок спільних трудових чи грошових затрат або затрат другого з подружжя і воно у разі спору може бути визнане за рішенням суду об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. А також, якщо один з подружжя своєю працею і коштами брав участь в утриманні майна, належного другому з подружжя, то дохід, одержаний від майна, у разі спору за рішенням суду може бути визнаний об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

СК України передбачає право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя (ст. 65). Дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя за взаємною згодою.

Дане положення стосується договорів, які подружжя або один з них укладає з іншими особами щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності. Один із подружжя, укладаючи той чи інший договір не тільки розпоряджається спільним майном подружжя, а й створює для подружжя додаткові обов'язки. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Законодавець передбачив так звану презумпцію згоди одного з подружжя на укладення другим з подружжя договорів щодо відчуження спільного майна. Однак не можна не погодитися із твердженням, що встановивши таку презумпцію, законодавець не передбачив правових наслідків укладення правочинів одним з подружжя без згоди другого з подружжя, а також не встановив критеріїв, які слугували б підставою для висновку, щоб не вважати, що той з подружжя, який є учасником правочину, діяв за згодою другого з подружжя, і якими доказами має підтверджуватися відсутність такої згоди. Не знайшло це питання однозначного вирішення ні в юридичній літературі, ні в судовій практиці [3, с 456].

Дружина, чоловік мають право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її/його згоди, якщо договір виходить за

межі дрібного побутового. Вперше сімейне законодавство закріплює поняття дрібного побутового правочину, але не дає його визначення. Застосовуючи ст. 31 ЦК України можна зазначити, що дрібним побутовим правочином, який укладається одним із подружжя, є правочин, якщо він задовольняє побутові потреби подружжя та стосується предмета, який має невисоку вартість. Визначати вимір щодо відповідності правочину фізичному, духовному чи соціальному розвитку одного із подружжя немає потреби, бо мова йде про повністю дієздатну особу [2, с. 227].

Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. На питання, яке саме майно слід відносити до цінного, ні СК, ні ЦК України не дають чіткої відповіді та не містять визначення критеріїв цінності майна. На думку А. Єрух, члена Комісії з аналізу, методології та прогнозування нотаріальної практики Української нотаріальної палати, нотаріус змушений самостійно орієнтуватися у ситуації, беручи до уваги не лише реальну вартість майна, але, мабуть, і матеріальний стан сім'ї, подружжя, якому таке майно належить [1, с 8]. З цього положення слідує, що не тільки нотаріуси повинні, таким чином, розуміти термін «цінне майно», а й суди при розгляді даного питання.

Із змісту ст. 65 СК слідує, що подружжя може укласти правочини щодо майна, яке не є цінним. Згода іншого з подружжя на укладення таких правочинів може висловлюватися в усній формі. Разом із тим, дружина та чоловік мають право на звернення до суду з позовом про визнання такого правочину недійсним, якщо його було укладено без її (його) згоди (ч. 2 ст. 65 СК). Незрозумілим залишається питання, які конкретно правочини можна віднести до цієї категорії. І. В. Жилінкова зазначала, що проблема пов'язана з відсутністю законодавчого визначення поняття «цінне майно». Внаслідок цього різниця між правочинами з цінним майном, або з таким, яке до цієї категорії не належить, має невизначений характер. Головне полягає у тому, що практично будь-який правочин може бути оскаржений другим з подружжя в суді на тій підставі, що його

було вчинено без його усної згоди [2, с. 226].

Протягом подружнього життя дружина та чоловік можуть брати участь не лише у речових, а й у зобов'язальних правовідносинах. Найбільше практичне значення в цьому аспекті мають правовідносини, що виникають з кредитних договорів. Нерідко такі договори укладає особа, яка перебуває у шлюбі, тому логічно виникає питання щодо розповсюдження зобов'язання на другого з подружжя.

Той з подружжя, хто не брав безпосередньо участі в укладенні договору, стає зобов'язаною стороною (боржником), якщо: а) договір було укладено другим із подружжя в інтересах сім'ї; б) майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Поєднання вказаних підстав надає можливості розглядати другого з подружжя як зобов'язану особу, незважаючи на те, що така особа не брала особисто участі в укладенні договору. З цього випливає, що закон при вирішенні цього питання закріплює не суб'єктивний, а об'єктивний підхід, оскільки не пов'язує виникнення обов'язку другого з подружжя з фактом надання ним згоди на укладення правочину. Навіть якщо другий з подружжя не знав про укладення договору він вважатиметься зобов'язаною особою, якщо об'єктивно цей договір було укладено в інтересах сім'ї та одержане майно було використано в інтересах сім'ї [2, с. 227].

Виникає питання: «А якщо одержане майно за кредитним договором було використане в особистих інтересах одного із подружжя (не в інтересах сім'ї)? Яку відповідальність несе другий з подружжя?».

На наш погляд, другий з подружжя (який не приймав участі при укладенні правочину) повинен бути звільнений від відповідальності на тій підставі, що майно, отримане одним із подружжя було використано для особистих цілей, а не в інтересах сім'ї. Відповідальність другого з подружжя мала б місце у випадку, коли б банк або інша фінансова установа з якої один із подружжя вступає у кредитні правовідносини проінформував другого з

подружжя про намір одного із подружжя укласти кредитний договір та зобов'язав того з подружжя, який не виступає стороною правочину надати письмову згоду, на вчинення другим з подружжя зазначених дій. Тим самим той з подружжя, який не виступає стороною у правочині письмовою згодою приймає на себе відповідальність за солідарне виконання зобов'язання шляхом наданої згоди. Згода другого з подружжя обов'язково повинна бути, тому що виконання обов'язку, а саме повернення грошових коштів буде відбуватися зі спільного майна.

Тобто виникає ситуація: гроші взяті на особисті потреби одним із подружжя – а повертатися, за загальним правилом, гроші будуть зі спільного майна.

Для того, щоб така конструкція спрацювала, необхідно отримати письмову згоду другого з подружжя при укладені правочину.

Таким чином, ми маємо справу з двома групами правочинів:

- 1) перша група – це домовленість на укладення правочину між подружжям (можлива в усній формі). В цьому випадку один з подружжя інформує другого про свій намір укладення у майбутньому кредитного договору;
- 2) друга група – це домовленість між банком або іншою фінансовою установою та одним із подружжя, який діє за письмовою згодою другого з подружжя та в інтересах сім'ї;

Якщо такої письмової згоди банк або інша фінансова установа, яка є стороною у правочині не отримала, укладений одним із подружжя кредитний договір в судовому порядку можна визнати недійсним на підставі ч.ч. 2, 3 ст. 65 СК України.

На практиці дана стаття розуміється з укладеними договорами, в яких предметом виступає спільне рухоме або нерухоме майно. З приводу грошових коштів, які взяті одним із подружжя і витрачені не в інтересах сім'ї, а повернення їх

відбувається, наприклад, із спільного майна подружжя, взагалі практика чомусь замовчує.

Таким чином, ст. 65 СК розкриває питання з приводу розпорядження майном, що є об'єктом спільної сумісної власності, та вимагає при укладенні правочину, як правило, письмову згоду того із подружжя, який не є стороною правочину, для того, щоб у майбутньому не виникало питань хто повинен виконувати взяті на себе обов'язки і, відповідно, за чий (спільні чи особисті) кошти.

Використана література:

1. Єрух А. Окремі питання щодо укладення правочинів із спільним майном подружжя [Текст] /А. Єрух //Нотаріат. – 2004 - № 12.
2. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар [Текст] /За ред. І. В. Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.
3. Цивільне право України: Підручник [Текст] / Д. В. Боброва, А. С. Довгерта та ін.; //За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К, 2004. – 860 с.

Яркіна Н. Є.,

доцент кафедри цивільного права № 1
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук,
доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ТВІР

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), а також закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) (ст. 29) передбачають спадкування майнових авторських прав. Обов'язковою умовою переходу прав у складі спадщини є їх чинність та належність спадкодавцю на момент його смерті. З метою оформлення спадкових прав нотаріус перевіряє склад спадкового майна, який має бути підтверджений відповідними документами. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій [1] передбачають, що для одержання необхідної інформації про авторські права спадкодавця нотаріусу слід